

Literatură și discurs critic în epoca globalizării

Drd Ionela Pujină
Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava

Résumé: *La globalisation implique une transformation explicite, quantifiable dans le plan littéraire; mais implique également une transformation implicite qui multiplie l'être, l'homme, en lui donnant une autre perspective sur soi-même et sur le monde. Comme n'importe quel autre concept culturel, la globalisation et ses effets dans le plan littéraire peuvent donner naissance aux quelques questions. Pour tracer le contour d'une démarche d'investigation nous avons formulé dès le début quelques questions générales sur l'influence que la globalisation puisse exercer dans le plan des sciences de la communication. Par exemple, sommes-nous les témoins d'un impérialisme culturel favorisé par la circulation libre d'un pays à l'autre ou, en effet, nous sommes les témoins de la construction d'une culture qui appartienne à tous, sans restrictions? Comment peut-on transférer les particularités d'une culture à une autre? Quel est le pour-cent dont la globalisation s'implique dans la redéfinition des termes „littérature” et „critique”? Quelle est la nature des rapports qui s'établissent entre la culture globale et celle nationale: parallélisme ou interférence? Peut-elle signifier la décadence des langues et des cultures qui fonctionnent à présent pour les remplacer avec l'idée du mythe personnel et avec le rêve d'un monde dont les différences lui manquent, en résultant un monde manqué d'une base nationale précise? Peut-on voir l'époque de la globalisation comme une étape d'émulation spirituelle et intellectuelle? Et, en effet, quelles sont les buts de la globalisation ?*

Mots-clés: *fiction, réalité, impérialisme culturel, écriture, littérature comparée, herméneutique, dialogisme, interdisciplinarité, subjectivité, postmodernisme, esthétique du paradoxe*

Limbajul, studiat fie ca entitate autosuficientă, fie dependentă prin articulare de un anumit subiect, este considerat astăzi un mod de a construi omul și lumea.

Ființa însăși devine o construcție a limbajului, gânditori precum Gadamer și Derrida ajungând la concluzia că interesează mai puțin construirea unor paradigme decât funcționarea discursului pe axa sintagmatică. De asemenea, teoreticienii structuraliști (Barthes, Greimas, Genette) înclină spre fenomenologia hermeneutică și estetică, fără să anuleze în discursul critic posibilitatea unei fenomenologii transcendente sau a analizei gramaticale sau narative.

Comunicarea de orice fel, „vorbita împreună”, nu aduce însă o reprezentare comună pentru mulțimea subiecți implicați în actul comunicării. Ei vor încerca să interpreteze ceea ce transmite celălalt, construindu-și fiecare o suită de imagini corespunzătoare propriilor achiziții imagistice, culturale.

În măsura în care tindem să ștergem diferențele interculturale pentru construirea unei culturi comune, ar trebui ca și comunicarea să fie facilitată. Există însă numeroase impedimente pentru ca această comunicare să aibă loc. În primul rând, la nivel individual, împotriva realizării acestui tip de comunicare există considerente de ordin psihologic și antropologic, după cum demonstrează lucrările lui Claude-Lévi Strauss și Sigmund Freud, (psihicul are ca și componente sinele și inconștientul [1], partea instinctuală și cea în care rezidă ideile preconcepute). Mai apoi există și rețineri din partea statelor mici, așa cum demonstrează anumite lucrări de sociologie care analizează fenomenul globalizării, cele mai importante efecte negative [2] fiind imperialismul cultural [3], pseudomorfoza [4], generalizarea culturii de consum [5] raportul centru/periferie între culturi [6]. În ciuda acestor posibile pericole care amenință identitatea culturală, globalizarea este văzută ca o șansă de comunicare a unor adevăruri universale: „Fiecare națiune de pe lume este îndreptățită să speră că va fi sortită să exprime, de la locul ei terestru, adevărurile universale” și, totodată, adevărurile personale: „întocmai ca și ocupațiile, oamenii devin și ei mai puțin interșanjabili. Ei vin la locul de muncă cu o acută conștiință a specificității lor etnice, religioase, profesionale, sexuale, subculturale și individuale” [7]. Mai mult, aceleași surse care văd globalizarea ca o trâmbiță ce anunță decadența și nonvaloarea păstrează o

notă optimistă, arătând că procesul însuși comportă contradicții, că paradigmele actuale sunt instabile și pluriforme, dar pot determina o cunoaștere mai amplă [8].

Există, deci, opinii pro și contra în ceea ce privește globalizarea și efectele ei în plan cultural. Ea este însă o paradigmă aplicabilă mai multor domenii, devenind o condiție *sine qua non* a conviețuirii națiunilor. Aceste prognoze sociale ale efectelor globalizării vor fi verificate pe termen lung.

Fenomenul globalizării, cu contradicțiile semnalate, se oglindește și în științele literaturii. Astfel, științele se întrepătrund și, ca o consecință, și metalimbajele uzitate de acestea. Limbajul rezultat s-ar baza pe o stadialitate în construirea înțelegerii, filosofi ai limbajului și critici literari construind ipoteze despre modul în care ar trebui făcută interpretarea și înțelegerea. Pentru toate aceste procese se folosește din ce în ce mai des termenul de hermeneutică, ce înglobează în diferitele accepții (pre)înțelegerea, explicarea, descoperirea, reconstruirea textului și, prin extensie, a lumii; ea presupune întotdeauna o influență exterioară - nu e o creație autotelică - investește textul cu înțelesuri metaforice, cu simboluri, și propune un mod de funcționare unic: de la construirea schemelor pe orizontală și verticală [9] până la *circulus vitiosus* al lui Gadamer, mai curând o spirala interpretativă.

În aceste condiții, se produce o întoarcere de la lumea cuvântului, a textului, la aceea a lucrurilor, spre o reînțelegere și revalorificare a lor, datorate unor epuizări și renașteri succesive ale resurselor limbajului, literaturii, ba chiar ale metodelor de interpretare. Într-o formulă inspirată, Gadamer [10] definește textul ca mod de legătură între toată moștenirea noastră culturală, cu paradigmele ei, și ființă: „Textele, dincolo de încadrările operate, s-au dovedit a nu fi nimic altceva decât ultimul masiv premontan pe drumul către priveliștea asupra câmpului deschis al ființei asemănătoare cu vederea nesfârșită a dealurilor de la începutul Muntelui vrăjit”.

Admitem că nu există o comunicare ideală; ca ea să fie probabilă ar trebui să negăm din start genotipul, definiția freudiană a psihicului și alte paradigme de acest fel. Utopia ar continua prin considerarea omului un rezultat al propriilor achiziții, precum și prin faptul că inteligența lingvistică nu ne limitează comunicarea într-o altă limbă decât cea naturală, dobândită la naștere și experimentată în primii ani ai existenței. Întrucât achizițiile filosofiei și psihologiei sunt două instrumente fundamentale ale construirii unor ample teorii critice, sociologice, politice, ar însemna ca o asemenea supoziție să dinamiteze jumătate din scrierile deja existente din aceste domenii, fără să punem ceva solid în schimb, determinat prin teorie și experiență. Apoi, aceste teorii nu sunt încă perimate întrucât pot să diversifice aria de interpretare, însă fără a duce la un limbaj comun, la o formă de înțelegere sau de reprezentare comune.

Se încearcă, însă, construirea unei comunicări ideale prin scris, în sensul implicării cât mai multor indivizi prin propunerea unor texte cu circulație universală care să se preteze unei analize critice, ajungând la finalități universal citite și, poate, universal valabile. În acest sens, fără să-l nege direct, Jung aduce o completare necesară sistemului identitar freudian. El revalorifică textul vechi – Biblia - , practicile vechi – alchimia, de pildă - ca surse de ființare autentice ale omului și limbajului deopotrivă. Alte contribuții asemănătoare în construirea interpretării pornind de la toposuri culturale comune, uneori moderne, sunt cele ale lui Derrida, Barthes, Ricoeur, Bachelard. Prin simpla alegere a unor asemenea texte / fenomene în vederea interpretării, se întrevade dorința de a capta o cât mai vastă atenție. Deci, se renunță la construirea unui limbaj cât mai tehnic care să fie caracteristic discursului critic, pentru a da întâietate temei și jocului lecturii. Comunicarea ideală găsește, însă, un teritoriu insurmontabil: dacă temele se prescriu unui fond uman comun, rezultatele, operele finite, depind de structura identitară națională și de cea individuală. *Sensus communis*, viziunea holistă, deși necesare pentru conviețuire, bazate pe

bun simț, nu pot determina anihilarea subiectivității, a autonomiei noastre expresive ca indivizi.

În educația omului operează din ce în ce mai mult ideea de fenotip [11], în speranța că omul nu este determinat social mai mult decât natural. Se tinde astfel spre diminuarea sau chiar ștergerea ideilor negative, preconcepute, despre specificul anumitor etnii, promovarea multiculturalității și a interculturalității. Nu se garantează însă asimilarea voluntară și gratuită a acestui deziderat de către o majoritate și, de aceea, e necesar ca aceste diferențe interpretative să fie asumate de cititor ca fiind personale, pentru ca acceptarea să se facă de la sine. Deci, există forme ale literaturii care îmblânzesc diferențele dintre oameni și naționalități, numite aici *strategii de universalizare*. Sunt, de fapt, câteva strategii de implicare a cititorului în miezul interpretării pentru ca el să-și asume rezultatele procesului de lectură sau ale celui critic. E o manipulare, o implicare a fiecărui individ, determinată de evoluția societății, în vederea promovării omului universal. Una dintre aceste strategii definește evoluția literaturii și a criticii, atât sub aspectul temelor, cât și al tehnicilor discursive, astfel încât se dă impresia că nici această oscilare în definirea unui curent literar contemporan precum postmodernismul nu este întâmplătoare, că are cauze și definiții sincere, dar că, interrelaționate, cer de fapt atenția lectorului, implicându-l în polemică.

Romanele clasice, chiar când se narează la persoana întâi, prezintă personajele cu lux de amănunt sau prezintă doar anumite aspecte definitorii pentru un personaj, ceea ce nu permite identificarea lectorului cu personajul; lectorul fiind doar un observator, funcția lui este una pasivă. Vorbirea la persoana întâi determină primul pas în schimbarea raportului dintre operă, scriitor și lector, prin simpla repetare de către lector, de nenumărate ori pe parcursul lecturii, chiar dacă ea este făcută cu vocea minții, a cuvântului *eu*. Lectorul devine critic și autor totodată, textul poate fi analizat în multiple moduri, teritoriu predilect al literaturii și criticii comparative, deci ființa umană și textul au capacitatea de *metamorfizare* după bunul plac. Ironie, carnavalesc, satiric, tragic sunt categorii interșanjabile sau coexistente.

Construirea unor gramatici ale textului, construirea unor texte critice care puneau accentul pe deconstrucție în vederea unei înțelegeri obiective și complete, renunță sau revalorifică aleatoriu aceste achiziții pentru a construi solipsismul [12], în sensul că orice carte sau orice discurs e accesibil oricui, dar fiecare îl poate înțelege diferit.

În plan cultural, se deschide o eră a globalizării în care circulația operelor construiește involuntar o cultură comună care e valabilă pentru fiecare în parte, în măsura în care valorifică ceea ce este uman și universal valabil. Această cultură comună nu este rezultatul unui imperialism cultural, pentru că adeseori ea sintetizează și valorifică specificul fiecărei culturi particulare, ceea ce are fiecare cultură mai diferit, mai atipic decât celelalte.

Imaginea unei culturi poate fi definită din interiorul ei sau din exterior. Există, deci, un mod extern de construire a unei culturi întrucât și alte etnii pot construi o imagine despre o altă cultură decât a lor; iar funcționarea acestor mecanisme de construire și utilizare a imaginilor este aleatorie.

Cât despre modul intern de construire a imaginii unei culturi (când spun imagine mă refer la un ansamblu - ideologic, psihologic, social, literar - considerat definitoriu pentru o anumită cultură) acesta este rezultatul diacroniei, valorificării și promovării. Dacă promovarea ține mai mult de mass-media și doar în plan secundar de literatură, celelalte două aspecte sunt apanajul aproape exclusiv al literaturii ca spațiu al achizițiilor cognitive ale umanității.

În receptarea operei se întrevide un paradox: uzitarea unor paradigme și tehnici discursive ce au o valoare inestimabilă prin prospețimea și originalitatea înregistrate în momentul în care au fost promovate devin, în diacronie, inefficiente, clasificate și uitate.

Peste aceste modele de început se suprapun alte modele, născute adesea din nevoia de a-l contrazice pe cel anterior, considerat perimat. Am putea spune că există o necesitate de înnoire permanentă a literaturii ce se bazează pe paradox și pe logica contrariilor [13]. Timpul este cel care transformă și aceste modele în clișee, fiind din nou preferat modelul inițial care renaște, ca Pasărea Phoenix, într-o altă formă. Repetiția, însoțită de moduri de exprimare sau subiecte noi, înzestrează modelul cu o nouă interpretare, cu o nouă poveste. Cu alte cuvinte, în perspectivă diacronică modelul se modifică, având capacitatea de a se resemantiza, producând satisfacție lectorului, asemănătoare cu aceea de a descoperi o bijuterie nouă, autentică, în cutia de valori personală. *Paradoxul* este, deci, o altă strategie de universalizare întrucât dă satisfacția că orice model nu este definitiv perimat, că nu există nonvaloare și că, într-un anume fel, fiecare are dreptate. Opera literară, ca și cea critică, nu promovează doar egocentrismul, ci e o culme a generozității. Pentru că scriitorul se oferă în orice operă pe sine, voluntar sau nu. El alege un anumit subiect care îl interesează și sfârșește cu construirea unei cărți despre el, carte izvorâtă din dramele lui personale [14].

Valorificarea are o importanță majoră în construirea imaginii literaturii/omului. Adesea, construirea acestei imagini este sinonimă cu construirea unui mit. Acest lucru este cerut de trei aspecte: pentru că se admite imposibilitatea comunicării depline sau optime (nu există suprapunere perfectă între semnificant și semnificat); pentru că povestea/imaginea despre sine, literatură sau orice altă entitate este mai prolifică din punctul de vedere al interpretărilor decât orice altă realitate expusă sec, obiectiv; iar o anumită imagine despre literatură poate fi mai eficient percepută decât studierea asiduă a unei anumite cărți sau sistem critic.

Rezultatul acestui proces este unul neașteptat. Și anume, ficțiunea invadează planul real, ficțiunea dinamitează credibilitatea adevărului obiectiv, fără s-o anuleze; subiectivitatea, trăirea unor evenimente, a unui timp devin apanajul experiențelor personale și al unui mod personal de redare, în speranța de a găsi explicații multiple, cât mai complete despre ființă, ființa limbajului și despre sine totodată. *Mitizarea* la nivel micro, al individului sau macro, al lumii, minciună sau poveste despre om, e una dintre strategiile universalizării. Nu există fapte, ci doar interpretări.

Dacă verbul era cel care anima discursul clasic, de data aceasta jocul identificării rolului cuvintelor în economia enunțului definește o altă strategie a universalizării: *confundarea deicticelor*. *Eu* se poate înlocui cu orice altă formă a pronumelui, *acolo* poate deveni *aici* sau *acolo este aici*, ca în *El Aleph*-ul lui Borges. Omul pare atotputernic în universul immanent și ficțional. În mod utopic, scrierea biografiei fiecărui individ ar duce la construirea unei copii a Cunoașterii primordiale. S-ar construi, astfel, un fel de identitate naturală, diversificată, ce ar părea să fie doar una; un chip, de lut, ce-i drept, al dumnezeirii.

Aceste trăsături, observabile la nivelul textului literar și al celui critic, sunt strategii ce construiesc postmodernismul, iar în plan social construiesc omul universal, factor și rezultat al globalizării.

Pentru a oferi un exemplu din peisajul național, opera lui Matei Călinescu ilustrează aspectele amintite și este interesantă prin însăși condiția de exilat a scriitorului, de cetățean universal prin hazard. Autorul analizează și exhibă experiența exilului prin jurnal, exil ce determină practicarea accidentală a unei multi- și interculturalități [15], dar și fluctuațiile identității între național, american, universal/individual; apoi, confesiunea lasă să se întrevadă cum scriitorul modern face legături între evenimentele vieții intime și construirea textului critic. Nu în ultimul rând, se dezvoltă ideea că procesul lecturii nu are o cronologie definită, finalitățile ei sunt provizorii și că „scopul unei astfel de lecturi [...] este auto-citirea, ca mijloc de auto-cunoaștere” [16]. Implicarea sugerată aici este explicită altădată

[17], uzitând un pretext didactic: cititorul trebuie să cunoască dramele celorlalți și să reacționeze.

Jurnalul este, în plan literar, exemplul cel mai elocvent pentru demonstrarea faptului că finalitățile globalizării sunt identice cu cele ale postmodernismului; el presupune o anumită apropiere între autor și lector, o flatare a lectorului căruia autorul îi acordă rolul de dublu, geamăn, duhovnic, prieten și părtaș deopotrivă. Vechea problemă a priorității între emițător-receptor-text sau autor-lector-operă nu-și mai află fundamentul, deicticele sunt interșanjabile, cititorul este implicat.

Accesul liber la semnificațiile textului și dorința de apropiere până la identificare a lectorului cu scriitorul și cu opera nu sunt singurele motive pentru care literatura și critica de astăzi uzitează genurile mai puțin ficționale. Preferința pentru pragmatism, pentru viața trăită, determină mutația lor în planul ficțiunii.

Întoarcerea autorului [18] și determinarea unui katharsis presupun reiterarea unei vechi tradiții. Ele au un efect multiplicat cu atât mai mult dacă, prin intermediul unor tehnici discursive care arată un sens vizibil și unul ascuns în structura de adâncime a textului, se urmărește o identificare parțială între diarist și cititor. Cu alte cuvinte, discursul este polifonic, dialogic, receptorul locuind și personalizând spațiul lecturii, subiectivitatea emițătorului. Se formează astfel *une histoire vivante*, lectorul simțind travaliul și nervurile textului, felul cum se scrie realitatea în fața lui, valorificând-o pentru experiențe personale, probabil ulterioare, sau o trăiește virtual. Acest tip de ficțiune, de autoficțiune [19], propune provocări de re-cunoaștere a sinelui, adevăruri, experiențe, enigme oculte uneori în simboluri și paradoxuri. Toate acestea generează plăcerea lecturii [20]. Noua paradigmă a literaturii presupune, deci, o subminare a intuiției, o facere, o determinare a lectorului spre a citi, cu alte cuvinte o promovare, un act de voință. Schimbarea modului de a scrie este generată de dărâmarea idolilor promovată de Nietzsche, așadar mitul scriitorului ca instanță narativă unică și inalterabilă nu mai este viabil. Procesul se desfășoară cu succes începând cu modernismul și proliferază în postmodernism, propunând un număr infinit de variabile.

Notăm aici doar câteva dintre paradoxurile pe care le circumscrie acest tip de a scrie: scriu pentru mine, dar de fapt pentru ceilalți, spun adevărul, dar de fapt e ficțiune, scriu gratuit, dar de fapt determin, promovez, dărâm mitul scriitorului, dar, de fapt, fiecare poate fi un scriitor.

Ultima strategie de universalizare pe care o identificăm, strategie cu două tăișuri, am putea spune, este *imprimarea unei atitudini pozitive*: aspirațiilor cititorului le răspunde scriitorul; textul îl responsabilizează, îl face să se simtă util; textul îi oferă universul uman și geografic instantaneu; se spune doar adevărul, totul asumat prin scris; în plus, există o plăcere a textului, fapt ce dă impresia că procesul lecturii comportă multe satisfacții și minimum de efort. Deci, beneficiarii textului, de orice natură, sunt toți avantajați. Paradoxal, într-o lume a polemicii ideilor există o pace de fond, un *fair play* ce îi determină pe toți să se prezinte drept învingători.

E un elementul strict textual, neconform încă realității sociale.

Un alt tip de lectură actual ar fi acela cerut de un text de tip joycean; lectura poate începe și se termina oricând, textul purtând în fiecare parte a lui impresia de lectură agreabilă, de intrigă și de joc. *Ulysses* este tabloul diversității și, din acest punct de vedere, al postmodernismului [21]. Nu-l menționăm întâmplător, ci pentru a face distincția dintre discurs literar și discurs critic. Dacă intenționalitatea și rezultatele lor sunt aceleași, modul de organizare diferă. Discursul literar devine, ca și cel critic, mai accesibil sau utilizează mijloace neconvenționale pentru a transmite concepte cu care operează critica, istoria literară. Dar, dacă textului ficțional i se rezervă posibilitatea de a alege nedeterminat dintr-

un câmp semantic, abolind și rațiunea, logica, povestea, textul critic nu poate funcționa fără o logică internă.

În mod paradoxal, literatura în postmodernism înfățișează comunicarea ca fiind optimă, în ciuda funcționării greoaie a limbii sau a suprapunerii dintre semnificat și semnificant. Lipsa de adaptabilitate la valorile unei alte culturi determină, după cum arată Matei Călinescu, falsitate și sărăcie lingvistică, sentimentul izolării datorat diferențelor culturale și de percepție, corespunzătoare moștenirilor culturale diferite [22]. De asemenea, procesul de naturalizare presupune o rezistență a modelului inițial, întrucât societăți diferite nu promovează aceleași valori [23].

Poate că denumirea curentului cultural în care ne aflăm e neinspirat aleasă sau sugerează un viitor perpetuu [24], dar, în mod sigur, nu ne situăm, prin discurs critic și literar, la apusul modernității, nici în avangardă. Nu e locul aici de a demonstra validitatea acestui truism.

Întrebarea, retorică de altfel, este dacă aceste opinii despre discursul literar și cel critic sunt adevărate. Însă, în ceea ce privește adevărul interpretării, ne amintim cum Beckett spunea, despre piesa *Așteptându-l pe Godot*, ironic sau nu, că nu a dorit să dea un anumit sens textului, acesta fiind o diversiune a imaginației, dar că interpretarea criticilor convine conținutului său. În consecință, simbolic, interpretarea este un *perpetuum mobile* aflat între semnele de întrebare specifice grafiei spaniole.

Cât despre construirea unei imagini despre textul literar și cel critic în viitor, apar deja opinii interesante. Iată cum termină Ion Soare un studiu despre paradoxism: „In the opinion of Mircea Cărtărescu the postmodernism «closes a big loop in the European culture, returning itself at the ambient, utilitarian, decorative and eminently democratic art's perception, fore the romantic revolution» [...]. The next reader's question appears logically: what else will follow after the loop's closing? If we admitted the theory of the cyclicity of civilization and culture, the answer could be only one: another loop will have to be opened, however it would have just from the beginning a somehow different physiognomy. And it will have to find another name for the post- postmodernism (a funny, if not a ridiculous term). What about the paradoxism? Normally, this movement will last as long as will exist paradoxes and contradictions in the society, in the human thinking and in its sonorous (and/or written) cover- the speech. It means a long time, because the inner contradictions of the objects, phenomena, ideas, communication systems aso., will exist practically for ever, even though in a permanent change and becoming.

Every paradoxist has the chance to become an EMIGRANT TO INFINITY” [25].

Critica, precum și literatura, devine o Matrioșka ce descoperă prin *praxis* noi cadre în interior și exterior, noi efecte, aspirând la păstrarea tuturor achizițiilor de cunoaștere, personale și universale.

Note

[1] Freud, Sigmund, *Introducere în psihanaliză. Prelegeri de psihanaliză. Psihopatologia vieții cotidene*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1992, pp 277: „Orice act comportamental își are rădăcina în inconștient”.

[2] Rachieru, Adrian-Dinu, *Globalizare și cultură media*, Editura Institutul European, Iași, 2001, pp 4.

[3] Baci, Ioana, *Cultura în contextul globalizării*, Revista *Vox Philosophiae*, 7 februarie 2009, accesibil la www.filosofie.eu: „anumite culturi [...] așadar dominante, tind să copleșească alte culturi mai vulnerabile”.

[4] Braga, Corin, *Mitul faustic*, în manuscris.: „[...] Când două culturi intră în contact, una o domină pe cealaltă; după un anumit timp, obiectele culturii de substrat reies la suprafață într-o formă modificată, filtrată”.

[5] Georgiu, Grigore, *Istoria culturii române moderne*, Editura Comunicare.ro, București, 2002, pp 35 : „extinderii culturii de consum și al deplasării preferințelor culturale spre produsele de slabă calitate, înscrise în registrul divertismentului industrializat”

[6] Georgiu, Grigore, *Cultură și comunicare*, Editura Comunicare.ro, București, 2008, pp 284 „lumea actuală a devenit realmente "policentrică", după cum spun mulți teoreticieni, vechea reprezentare, după care universalul ar fi apanajul unor arii privilegiate, este combătută cu fervoare. Numai că, în istoria reală, raportul centru/periferie rămâne și azi un sistem de referință pentru "dialogul" dintre culturi”.

[7] Toffler, Alvin, *Al Treilea Val, Al Treilea Val*, Ed. Politică, București, 1983, pp. 189.

- [8] Georgiu, Grigore, *Istoria culturii române moderne*, Editura Comunicare.ro, București, 2002, pp 386-387 : „Globalizările, departe de a șterge diferențele și identitățile naționale, impun o redefinire a lor în noul mediu policentric, o înrădăcinare a lor în datele interne, dar și o deschidere a lor spre dialog și schimb de valori, spre comunicare cu alte culturi, proces mai intens decât niciodată. Această atitudine spirituală ambivalentă se manifestă cu vigoare astăzi și în societățile democratice dezvoltate.”
- [9] Benoiste, Luc, *Semne, simboluri și mituri*, Humanitas, 1995, pp 50-51 și pp 61: linia orizontală semnifică extinderea omului în toate direcțiile individualității sale, cea verticală arată ascensiunea, iar cfonstruirea ființei și a textului ar presupune un dans circular, „un mod de transfigurare spirituală”
- [10] Gadamer, Hans Georg, *Adevăr și metodă*, Teora, 2001, București, p. 621.
- [11] *Fenotipul* reprezintă structurile personalității ajustate prin cerințele și ofertele mediului în care se face adaptarea, deci a mediului de apartenență.
- [12] Ricoer, Paul, *De la text la acțiune. Eseuri de hermeneutică II*, Editura Echinoc, Cluj, 1999, p 25 : „de ideea de reflecție se leagă dorința unei transparențe absolute, a unei depline coincidențe a sinelui cu sine, care ar face din conștiința de sine o știință neîndoieală și, din acest punct de vedere, mai fundamentală decât toate științele pozitive”.
- [13] Lupasco, Stéphane, *Logica dinamică a contradictoriului*, București, Ed. Politică, 1982; Marcus, Solomon, *Paradoxul*, București, Ed. Albatros, 1984.
- [14] Călinescu, Matei, *Un fel de jurnal (1973-1981)*, Editura Polirom, București, 2005, pp 32: „Simt că [...] aș putea scrie, în marginea cursului o carte care ar fi nu numai o evocare și o confesiune ci și un mijloc de înțelegere[...] a propriei mele formații intelectuale[...]” sau pp 49 „Mă întreb dacă o carte de filozofie [...], n-ar fi devenit un fascinant jurnal în cazul în care Schopenhauer ar fi inserat pur și simplu datele la care a scris fiecare din pasajele care-o compun.”
- [15] Călinescu, Matei, *Un fel de jurnal (1973-1981)*, Editura Polirom, București, 2005, p 41: „Abia în Statele Unite [...] am început să acord atenție, pe plan universitar, problemelor lecturii ca atare, nu totuși fără să stabilesc o legătură, prin contrast, între acestea și ceea ce învățam, despre enigma dureroasă a autismului....Dar multă vreme mi-am dat seama doar vag că cele două direcții ale preocupărilor mele și reflecțiilor mele erau de fapt convergente, ba chiar de la un punct încolo se suprapuneau”
- [16] Călinescu, Matei, *A citi, a reciti. Către o poetică a (re lecturii)*, (ediția a II-a), Polirom, Iași, 2007, pp 41
- [17] Călinescu, Matei, *Portretul lui M*, Editura Polirom, București, 2003.
- [18] Simion, Eugen , *Întoarcerea autorului. Eseuri despre relația creator-operă*, Editura Cartea Românească, 1981: „ M-a interesat să văd în ce măsură existența creatorului intră în literatură,(prin memorii, jurnale, autobiografii, biografii) și devine ea însăși literatură (text , discurs) “
- [19] Matei, Alexandru, *Autoficționarii în România literară*, nr. 21, 26 mai 2006, accesibil la www.romaniaculturala.ro: „Autoficțiunea, ca practică literară (inițial) a unui individ occidental civilizat (în sensul lui Norbert Elias), urban, instabil, dezrădăcinat și avid, tocmai de aceea, de a lăsa urme, fie și imprimate, nu este un bildungs și nici nu aparține paradigmei textualiste. Autoficțiunea, cel puțin cea care se practică astăzi în Franța, este pe jumătate avatarul alegoriei de odinioară, pe jumătate o retorică a confesiunii, într-o lume care știe că nicio poveste nu este adevărată, ci, doar, că are sens. Autoficțiunea este povestea transformării eului narator, a re-găsirii lui - o poveste care-și manifestă convențiile narrative constitutive, în ideea de a fi sinceră cu cititorul. Pentru ca nu numai povestirea trebuie să fie autentică, ci și cadrul ei.”
- [20] Barthes, Roland, *Plăcerea textului*, Editura Echinoc, Cluj, 1994
- [21] Soare, Ion, *Paradoxism and postmodernism în Paradoxism and postmodernism în Florin Smarandache's work*, American Research Press, Rehoboth, 2001, USA, pp 39: „The exegeses of the postmodernism described in different ways this movement, with inspiration characterized by Ovid S. Crohmălniceanu as a kind of “ monster from Loch Ness of the contemporary critic: more and more people declare that they have seen it, but they give some absolutely different descriptions about its fabulous appearance”.
- [22] Călinescu, Matei, *Un fel de jurnal*, pp 62: „obsesia lingvistică, spaima de a nu mă putea exprima (în englezește) și, prin extensiune, spaima de a pierde instrumentul limbajului, de a deveni afazic”. Călinescu, Matei, *Portretul lui M*, pp 49: „engleza mea învățată din cărți și din discursuri intelectuale, e adecvată mediului universitar în care mă mișc, dar extrem de săracă în ceea ce privește posibilitățile de expresie afectivă [...] și e la fel de săracă în ceea ce privește limbajul vorbit acasă, în familie, cu expresiile și idiomurile lui. Chiar când îi citec din cărți pentru copii[...]. Mi se pare că tonul vocii mele e mereu nepotrivit, fals dulceag și fals vesel, că glasul meu sună fals în încercarea de a surprinde melodiile ascunse ale limbii”
- [23] Călinescu, Matei, *Un fel de jurnal*, pp 38: „A fi perfecționist în America e un defect, o formă de neputință care își află scuză într-un ideal inaccesibil sau într-un mod de a fi nepotrivit, fotografiază în loc să privească”
- [24] Soare, Ion, op. cit., pp 39 „ As regards the prefix *post-*, it was explained in many ways: “breaking”, “outrunning”, “negation” etc., although all the dictionaries give this element an only, temporal, sense: “ after”, “ulterior”.”
- [25] Soare, op cit, pp 48-49.

Bibliografie

- Baciu, Ioana, *Cultura în contextul globalizării*, Revista *Vox Philosophiae*, 7 februarie 2009, www.filosofie.eu
- Barthes, Roland, *Plăcerea textului*, Editura Echinoc, Cluj, 1994
- Benoiste, Luc, *Semne, simboluri și mituri*, Humanitas, București, 1995
- Braga, Corin, *Mitul faustic*, în manuscris
- Călinescu, Matei, *A citi, a reciti. Către o poetică a (re lecturii)*, (ediția a II-a), Polirom, Iași, 2007
- Călinescu, Matei, *Portretul lui M*, Editura Polirom, București, 2003
- Călinescu, Matei, *Un fel de jurnal (1973-1981)*, Editura Polirom, București, 2005
- Freud, Sigmund, *Introducere în psihanaliză. Prelegeri de psihanaliză. Psihopatologia vieții cotidene*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1992
- Gadamer, Hans Georg, *Adevăr și metodă*, Teora, București, 2001

Georgiu, Grigore, *Istoria culturii române moderne*, Editura Comunicare.ro, București, 2002
Georgiu, Grigore, *Cultură și comunicare*, Editura Comunicare.ro, București, 2008
Matei, Alexandru, *Autoficționarii în România literară*, nr. 21, 26 mai 2006 , www.romaniaculturala.ro
Rachieru, Adrian-Dinu, *Globalizare și cultură media*, Editura Institutul European, Iași, 2001
Ricoer, Paul, *De la text la acțiune. Eseuri de hermeneutică II*, Editura Echinox, Cluj, 1999
Soare, Ion, *Paradoxism and postmodernism în Paradoxism and postmodernism în Florin Smarandache`s work*, American Research Press, Rehoboth, 2001
Simion, Eugen , *Întoarcerea autorului. Eseuri despre relația creator-operă*, Editura Cartea Românească, 1981
Toffler, Alvin, *Al Treilea Val*, Editura Politică, București, 1983.